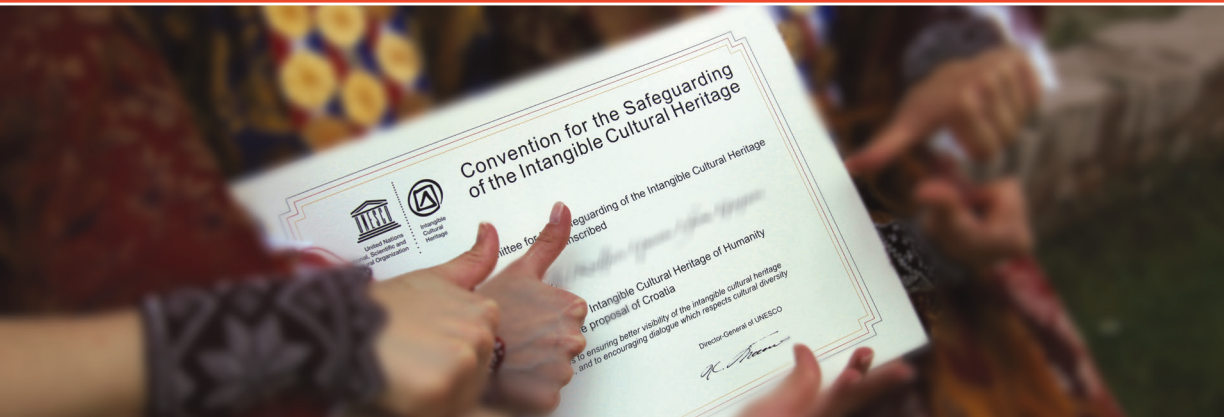

PROIZVODNJA BAŠTINE: KRITIČKE STUDIJE O NEMATERIJALNOJ KULTURI

uredile MARIJANA HAMERŠAK, IVA PLEŠE I ANA-MARIJA VUKUŠIĆ

Etnolog u svijetu baštine: hrvatska nematerijalna kultura u dvadeset i prvom stoljeću

Hrvatska je bila sedamnaesta zemlja koja je u srpnju 2005. godine ratificirala *Konvenciju o očuvanju nematerijalne kulturne baštine*.¹ Značajna reakcija međunarodne zajednice u prepoznavanju i prihvaćanju ove konvencije tumači se kao “zrcaljenje izražene brige da se brzo reagira na prijetnje prema toj osjetljivoj baštini” (Blake 2009:45). Može se to, međutim, protumačiti i kao novi oblik romantičarskog poziva za očuvanjem tradicije poput onoga s kraja devetnaestog stoljeća uz izraženi strah za brzim izumiranjem kulturnih vrijednosti pod utjecajem industrijalizacije i urbanizacije, tada s ciljem oblikovanja nacionalnih država. Danas se prijetnje vidi u negativnim utjecajima globalizacije, a zapravo baština postaje oruđe upravljanja kapitalom, osobito onim u turizmu, koji i u kulturi traži dublju korist. Isticanje baštine usto često postaje i oruđe potvrđivanja ili korištenja političke moći na različitim razinama. Upravo uvođenje i provedba te

¹ Konvencija je izglasana 2003. godine na trideset i drugom zasjedanju Opće skupštine UNESCO-a, a stupila na snagu u travnju 2006, nakon što ju je prihvatilo trideset zemalja. U osam godina, do prosinca 2011, ratificirale su je stotinu četrdeset i dvije zemlje, zbog čega se tu konvenciju smatra jednim od uspješnijih UNESCO-ovih pravnih instrumenata. Za usporedbu, *Konvenciji o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine* iz 1972. godine trebale su dvadeset i tri godine da bi je prihvatio toliki broj zemalja, a ukupno ju je do kraja 2011. potpisalo stotinu osamdeset i devet zemalja. Usp. <http://portal.UNESCO.org/la/convention.asp?KO=17116&language=E>.

konvencije otvaraju mnogo izraženija politička pitanja nego kad se radi o zaštiti materijalnih spomenika i kulturnih dobara, jer nematerijalna je, živa baština, dio društvenog i kulturnog života zajednica, a briga za očuvanje te baštine dio je kulturne politike koja neposredno utječe na procese koji se odigravaju u razvoju stvarnih ljudskih zajednica (Blake 2009:46). Utoliko se u provedbi konvencije postavlja mnogo više pitanja, otkriva niz paradoksalnih situacija, a kritički su osvrti vrlo oštri.

I ta je konvencija, kao i niz drugih UNESCO-ovih akcija, rezultat dugogodišnjih nastojanja različitih država članica da svoje nacionalne kulturne politike udruže u zajednički međunarodni pravni instrument koji bi zadovoljio očekivanja članica. Neke države, poput Japana i Južne Koreje, imaju već desetljećima razrađeni sustav brige o nematerijalnoj kulturi i njezinim nositeljima, druge to čine u nešto kraćem razdoblju, dok većina zemalja potpisnica taj sustav počinje razvijati tek prihvaćanjem UNESCO-ove konvencije.²

Nastojanja hrvatskih stručnjaka

U Hrvatskoj se interes za uvođenje nematerijalne kulture u *Zakon o zaštiti spomenika kulture* također relativno rano razvija. U okviru socijalističke Jugoslavije, na prvom balkanološkom simpoziju folklorista u Ohridu, hrvatska etnologinja, konzervatorica, Beata Gotthardi Pavlovsky, “sa stanovišta klasične konzervatorske djelatnosti”, koja se dotada ostvarivala na iskustvima povjesničara likovnih umjetnosti “gotovo isključivo na tekovinama urbane kulture”, a u povodu uvođenja “etnografskih spomenika u

² Sustav priznavanja *Živućeg ljudskog blaga* primarno se razvijao u Japanu već od 1955. kada su japanske vlasti zakonski prvi put potvrdile “nematerijalna dobra” i njihove nositelje, odnosno od 1962. godine u Republici Koreji (usp. UNESCO 2002:13-18; Hafstein 2009:109). Takav se sustav od 1980-ih primjenjuje i na Filipinima i Tajlandu, a u SAD-u se na toj osnovi razvilo nacionalno priznanje umjetnicima za njihov doprinos nacionalnom kulturnom mozaiku. Posljednjih petnaestak godina i u nekim europskim zemljama postoje programi isticanja tradicijskih obrtnika i umjetnika (Francuska, Poljska, Rumunjska, Češka) ili tradicijskih plesača umjetnika, primjerice u Mađarskoj (Felföldi i Gombos 2001).

Zakon” (Gotthardi-Pavlovsky 1969:397), raspravlja i zalaže se da se status spomenika kulture proširi te da mogućnost zaštite dobije i “nematerijalna predajna baština”, dotada neobuhvaćena “bilo kojom analognom praksom društvenog interesa, apsolutno nezaštićena u svom životnom i kulturnom kontekstu” (Gotthardi-Pavlovsky 1969:399).³ Ulogu stručnjaka pritom smatra neobično važnom zbog evidencije, stvaranja dokumentacije o građi, valorizacije i kategorizacije takvih “spomenika” te zbog brige o namjeni i nadzoru odnosno trudu da građa bude pristupačna javnosti u “situaciji u kojoj [ona] traje”, “u vlastitom kontekstu”. Zadatak stručnjaka vidi i u potrebi osvješćivanja nositelja kao glavnih, aktivno uključenih suradnika u očuvanju te vrijedne svakodnevne življene kulture (Gotthardi-Pavlovsky 1969:401, 402, 403-404).

Uz takva nastojanja za formalno-pravnim rješenjima koja su se postupno ostvarivala tek nakon dugoročnih nastojanja, etnolozi i folkloristi istraživački se bave glazbom, plesom i drugim oblicima narodne umjetnosti, tradicijske kulture i folkloru od sredine devetnaestog stoljeća.⁴ Uz akademsku istraživačku djelatnost, značajna je i tradicija primijenjenog rada stručnjaka uz smotre seljačke kulture koje se u Hrvatskoj potiču od sredine 1920-ih godina. Te su smotre javnim produkcijama u mnogome doprinijele očuvanju tradicijske kulture sela iako su ih osnivači u to vrijeme ponajprije smatrali modelom osvješćivanja puka u smislu nacionalnog i kulturnog ujedinjenja sela i grada te političkog djelovanja. U organizaciji i stručnim ekspertizama smotri od samog su početka bili angažirani glazbenici, folkloristi i etnolozi. Svojim su stručnim djelovanjem utjecali na očuvanje tradicijskih oblika kulture, stvaranje svijesti o njihovim vrijednostima, kao i na javnu praksu i prezentaciju u čemu se zrcali kulturna

³ Sukladno tada aktualnim teorijama Gotthardi-Pavlovsky (1969:398) propituje poimanje “etnografske građe” kao isključivo seljačke, materijalne kulture, te “folklorne građe” koja obuhvaća seljačku “nematerijalnu predajnu baštinu”.

⁴ Prvim se etnomuzikologom pa i etnokoreologom smatra Franjo Ksaver Kuhač (1834-1911), a današnji Institut za etnologiju i folkloristiku je kao istraživačku instituciju pod nazivom Institut za narodnu umjetnost u Zagrebu 1948. godine utemeljio pravnik i etnomuzikolog, akademik Vinko Žganec. *Narodna umjetnost* je naslov časopisa Instituta koji se upravo zbog tradicije institutskih istraživanja i javne prepoznatljivosti održao do danas. Opširnije o tome vidi na www.ief.hr i www.kuhac.net.

politika, promjenljiva također ovisno o društvenim i ideološkim promjenama. Modeli i kanoni prikazivanja tradicijskih vrijednosti mijenjali su se s vremenom ovisno o aktualnoj kulturnoj politici i ideologiji, ali i o teorijskim polazištima stručnjaka koji su djelovali u popularizaciji kulture. Iskustva iz prošlosti, međutim, pokazala su da u istom razdoblju mogu postojati i razvijati se paralelni i različiti sustavi razmišljanja i javnog prikazivanja tradicija.⁵ Sve to ipak nisu bili formalni, zakonski okviri koji bi se posebno bavili tradicijskom kulturom u smislu njezina očuvanja. Pa iako su postojala spomenuta nastojanja konzervatora kojima je, profilom posla, bliskije poimanje “zaštite dobara”, pa i onih nematerijalnih, tek *Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara* iz 1999. godine nematerijalna kultura našla je i svoj pravni okvir u hrvatskoj kulturnoj politici.⁶ Nematerijalna kulturna dobra navedena u tom zakonu: “jezik, dijalekti, govori i toponimika, te usmena književnost svih vrsta; folklorno stvaralaštvo u području glazbe, plesa, predaje, igara, obreda, običaja, kao i druge tradicionalne pučke vrednote; tradicijska umijeća i obrti” (Zakon 1999, čl. 9) uvelike se podudaraju s domenama nematerijalne kulturne baštine koje četiri godine kasnije određuje UNESCO-ova konvencija.

Slijedeći dužu UNESCO-ovu povijest odnosa prema baštini i sve napore koji su se razvijali od 1972. i *Konvencije o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine*, *Proglašenje remek-djela usmene i nematerijalne baštine*

⁵ Tradiciju smotri nacionalne hrvatske seljačke kulture od 1920-ih godina do Drugog svjetskog rata, pa i u kasnijem socijalističkom razdoblju federativne Jugoslavije, nastavila su njegovati seljačka društva (koja su ih pritom doživljavala i kao svojevrstan otpor prema vlasti koja omalovažava selo i preferira socijalističku radničku, anacionalnu i ateističku kulturu u gradovima), dok ta ista socijalistička vlast u gradovima potiče razvoj kulturnih društava i folklornih ansambala mladih i studenata koji u stiliziranom obliku prikazuju seljačke tradicije naroda i narodnosti cijele tadašnje Jugoslavije (pod parolom bratstva i jedinstva), oslanjajući se na ideološki blisku rusku školu stiliziranog folklor s jedne strane, a s druge nastavljajući urbanu tradiciju iz sredine 1930-ih kad je skupina kazalištaraca promovirala i u Zagrebu stilizirane plesove sela, uz nastupe balerina i kompozicije nacionalnih skladatelja inspirirane tradicijskom glazbom.

⁶ Sporijem razvoju i sustavnijem uvođenju konzervatorskih ideja u zakonske okvire, za što je sredinom 1980-ih godina bila osigurana teorijska i praktična podloga, negativno su doprinijela gospodarska i politička previranja s kraja 1980-ih, a osobito srpska agresija, ratna zbivanja, te raspad socijalističke federacije.

čovječanstva neposredno je prethodilo *Konvenciji o očuvanju nematerijalne kulturne baštine* (usp. Aikawa-Faure 2009). Godine 2001. proglašeno je prvih devetnaest “najvrednijih remek-djela”, idućih dvadeset i osam 2003, te još još njih četrdeset tri 2005. godine.⁷ Hrvatska je za drugo *Proglašenje remek-djela* nominirala istarski glazbeni mikrokozmos (Nikočević 2004), a za treće *Proglašenje* čipkarstvo u Hrvatskoj (Eckhel 2006). Te nominacije nisu prošle procjene kao remek-djela čovječanstva, ali stečena iskustva u pisanju nominacija i promišljanju o registraciji baštine uvelike su koristila u daljnjim nastojanjima da se hrvatsku nematerijalnu baštinu prepozna i upiše na popise konvencije. Proglašenja remek-djela smatrala su se u UNESCO-u otpočeka samo kratkoročnim ciljem koji je poslužio u pripremi dugoročnog cilja – oblikovanju konvencije kao normativnog instrumenta za očuvanje i isticanje nematerijalne baštine. Svjesni neodrživosti pojma “remek-djela” nematerijalne baštine koja nose breme etnocentričnog sjevernjačko-zapadnjačkog procjenjivanja vrijednosti, u Tajništvu konvencije su ipak još 2005. godine smatrali da taj pojam, unatoč zastarjelosti, ne treba u potpunosti odbaciti. Ubrzo je, međutim, u proljeće 2006. konvencija stupila na snagu, pa se i to zastarjelo vrijednosno procjenjivanje, kao vertikalni pogled nametnut odozgo, “izvana”, mijenja stavom da su sve lokalne zajednice nositelji baštine širom svijeta jednako vrijedne pa tako i njihova nematerijalna baština koju stoga ne treba više nazivati remek-djelima ni karakterizirati istaknutom vrijednošću (engl. *outstanding value*), nego je treba upisivati na popise baštine čovječanstva. Ukidanje pojma remek-djela terminološka je promjena kojom se deklarativno želi naglasiti da nema vrijedne i vrednije, odnosno manje ili više vrijedne baštine, nego da je sva koja se nalazi na UNESCO-ovim popisima jednako vrijedna. Međutim, već činjenica da zemlje članice prije odabira za nominaciju na UNESCO-ove popise biraju baštinu sa svoga teritorija, za koju se smatra da je u nacionalnim okvirima dovoljno vrijedna da bi je se istaknulo i na međunarodnoj razini, stvara osjećaj kompetitivnosti u nacionalnim okvirima, pa prema tome i između različitih lokalnih zajednica. Kao što stručna

⁷ U tri ciklusa ukupno je proglašeno devedeset remek-djela, koja su u kasnijoj provedbi konvencije automatizmom prebačena na *Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva*.

tijela UNESCO-ova Odbora procjenjuju pristigle nominacije te odlučuju o ispunjenju postavljenih kriterija, čime se osobito u prvim godinama stvorila i kompeticija zemalja potpisnica konvencije koje sudjeluju više ili manje uspješno, tako se i na nacionalnoj razini odlučuje o stvaranju registra i provedbi konvencije unutar pojedine zemlje. Već na te dvije glavne razine dolazi do brojnih prijepora oko mnogih nominacija, a sudjelovanje u provedbi konvencije uvjerilo me da prijepori koji se javljaju na različitim razinama mogu biti sasvim drukčije prirode i pozadine. Razine se umnogostručuju što je više posrednika i sudionika u procesu provedbe jer se i komunikacijski kanali umnogostručuju, a svaki od njih može prouzročiti drukčije zvukove, a često i šumove i slabija razumijevanja.

Od teorije k praksi

Na poziv Hrvatskoga povjerenstva za UNESCO Ministarstvo kulture Republike Hrvatske imenovalo je 2004. godine prvo četveročlano Povjerenstvo za nematerijalnu kulturnu baštinu, a djelovanju dotadašnjeg Odjela za pokretnu baštinu, dodalo je i brigu za nematerijalnu. Povjerenstvo je otpočetak raspravljalo o kriterijima za upis u nacionalne registre uglavnom općenito raspravljajući i oblikujući kriterije na teorijskoj osnovi, bez konkretnijih rezultata u registraciji baštine. Dvije godine kasnije, s namjerom da se provedba snažnije potakne, Ministarstvo je imenovalo veće Povjerenstvo od čak dvadesetak članova, stručnjaka iz dvaju instituta (za hrvatski jezik i jezikoslovlje, te za etnologiju i folkloristiku), muzeja – nacionalnih, lokalnih ili regionalnih, te iz konzervatorskih zavoda. Rasprave u velikoj skupini stručnjaka bile su još složenije i teže. Smatralo se da je znanje o tradicijskoj kulturi dovoljno za identifikaciju i stvaranje popisa, međutim, pokazalo se da su dvojbe velike, a rasprave o načinu upisa na popise baštine preduge uz minimalne rezultate. Tek su rasprave o konkretnim primjerima različitih vrsta elemenata potaknule pitanja hoće li se istaknuti, na primjer, pojedini ples iz jednog sela ili će se obuhvatiti cijeli žanr s mogućnošću da se zabilježe brojne varijante tog plesa. Hoće li se istaknuti, primjerice, jednog znalca ili obrtnika koji vlada umijećem izrade i sviranja na primjer gajdi ili tambura, ili neke vrste tekstilnog rukotvorstva, ili će se pak registracijom

obuhvatiti više njih odjednom, ponovno sa specifičnostima svakoga od njih kad ih ima. Bilo je potrebno raspravljati i odlučivati od slučaja do slučaja jer se svaki element ili fenomen ostvaruje u jedinstvenom kontekstu i na osebujan način tako da je bez konkretnih primjera unaprijed teško ustanoviti pravila. Nakon tih početnih razmišljanja “odozgo”, iz Povjerenstva na nacionalnoj razini, bilo je potrebno postići snažniju reakciju s terena, od lokalnih zajednica. Nakon njihovog odabira reprezentativne baštine vrijedne isticanja i upisa u nacionalne registre Povjerenstvo, odnosno, stručnjaci koji su u njemu angažirani trebali bi naći najbolju mogućnost da se, poštujući ideju lokalnih zajednica, stvara kulturna politika sustavnog promoviranja i popularizacije nematerijalne kulture na nacionalnoj razini te odabir baštine za upis na međunarodne UNESCO-ove popise. Nakon relativno sporog početnog upisa, popis hrvatske nematerijalne baštine danas broji nešto više od stotinu kulturnih dobara.⁸

Razvijanje konvencije u UNESCO-ovim okvirima odigralo se slično – od teorijske razine prema praktičnoj. Na rad u skupini stručnjaka s različitih kontinenata koji se bave istraživanjem izvedbenih umjetnosti (glazbe, plesa, drame, obreda i slično) pozvan sam 2005. godine u Tajništvo konvencije.⁹ Namjera Tajništva bila je da se kao rezultat te diskusije pripremi priručnik s praktičnim uputama za javne službenike, nevladine organizacije, istraživače i praktičare, odnosno lokalne zajednice, o tomu što sve čini nematerijalnu kulturnu baštinu, na koje se sve domene dijeli, te kako uspješno provoditi konvenciju. Rasprave i promišljanja o tim pitanjima s različitih gledišta bile su vrlo korisne te vrijedno i zanimljivo iskustvo. Svatko je od nas imao drukčije spoznaje iz profesionalnog djelovanja pa su tako okupljene, na jednom mjestu, mogle biti korisna polazišta za sve

⁸ Usp. <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=3650>.

⁹ Voditelj Tajništva tada je bio Rieks Smeets, a na sastanak su pozvani etnomuzikolozi Patricia Opondo (JAR), Poon Yeh Tsao (Hong Kong), Stephen Wild (Australija), Laurent Aubert (Švicarska), i ja kao etnokoreolog iz Hrvatske – svi članovi ICTM-a (Međunarodnog vijeća za tradicijsku glazbu). Ta svjetska udruga za studij, praksu i dokumentiranje glazbe, plesa i ostalih izvedbenih umjetnosti, nevladina je organizacija s formalnim savjetodavnim odnosom s UNESCO-om, kako je navedeno na istaknutim mjestima njezina časopisa *Yearbook for Traditional Music* i internetskoj stranici <http://www.ictmusic.org/>.

koji se bave provedbom konvencije. Nažalost, baš zbog velikog zaleta u provedbi i mnoštva drugih, prioritetnih zadataka, djelatnici Tajništva nisu nikad imali dovoljno vremena da taj priručnik i objave.

Razlike između reprezentativnog popisa, odnosno *Reprezentativne liste nematerijalne kulturne baštine čovječanstva* i *Liste nematerijalne kulturne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita*, bile su glavna tema većeg međunarodnog sastanka UNESCO-ovih stručnjaka koji se 2007. godine održao u New Delhiju. Već na početku bio sam zatečen polazištem Tajništva konvencije, inicijatora sastanka: “Raspravljajte kao da živimo u idealnom svijetu!”. Puna tri dana raspravljalo se ponajviše na teorijskoj razini o reprezentativnosti nematerijalne baštine i eventualnim potrebama da se neki element nematerijalne baštine istakne na popis za hitnu zaštitu.¹⁰ Moraju li nominacije baštine koja se upisuje na prvi popis biti reprezentativne i znači li to da je samim time i popis tako odabrane i istaknute svjetske baštine reprezentativan? Što znači biti reprezentativan, za koga? Naravno, nametnulo se i mnogo važnije pitanje: tko odlučuje o reprezentativnosti? Je li to UNESCO kao međunarodna organizacija, države članice i potpisnice konvencije, lokalne zajednice kojima je ova konvencija zapravo namijenjena ili stručnjaci koji su na različite načine angažirani na svim razinama? Za razliku od *Proglašenja remek-djela usmene i nematerijalne baštine čovječanstva* koje se već tada smatralo zastarjelim načinom odabira proizašlim iz prethodnih iskustava UNESCO-ovih registracija spomeničke (materijalne) i prirodne baštine, ova se konvencija pripremala upravo zbog isticanja lokalnih zajednica (engl. *grass-roots level*) i njihova živog nasljeđa. Utoliko se očekuje da baš lokalne zajednice i donose odluke o reprezentativnosti neke baštine, odnosno o potrebi njezine hitne zaštite. Međutim, očekivanje da lokalne zajednice budu presudan faktor u odlučivanju o reprezentativnosti na UNESCO-ovoj razini deklarativno je utoliko što nijedna lokalna zajednica ne može predložiti nominaciju bez suglas-

¹⁰ Uz reprezentativan popis i popis baštine kojoj je potrebna hitna zaštita kao dva osnovna popisa konvencije, postoji i popis najboljih praksi očuvanja. Usto se u okviru konvencije nominira i na četvrti popis, za programe i projekte za koje se očekuje međunarodna pomoć u iznosima većim od dvadeset i pet tisuća američkih dolara (UNESCO 2011:36).

nosti države na čijem teritoriju živi. To posebno dolazi do izražaja kod nacionalnih ili etničkih manjina koje bi se eventualno htjele kandidirati. Ako su politički interesi države drugačiji, ni najveća nastojanja lokalnih zajednica ne moraju biti prihvaćena ili prepoznata. S druge strane, radi prikazivanja demokratičnosti (osobito manjinskih prava), država može sasvim deklarativno uz prividnu minimalnu suglasnost lokalne ili etničke zajednice provoditi sasvim drukčiju, pa i diskriminirajuću politiku (usp. Mountcastle 2010). Osim o poimanju reprezentativnosti, raspravljalo se o mogućnosti da se nakon upisa na popis za hitnu zaštitu neku baštinu u određenom trenutku, ako se pokaže da više nema straha od njezine ugroženosti, prebaci na popis reprezentativne baštine. Nakon tog sastanka imao sam više pitanja nego odgovora upravo zbog toga što su se rasprave više vodile na teorijskoj razini nego na praktičnoj, što će se i dalje pokazivati kao sustavni problem.

Na UNESCO-ovim sastancima i radionicama često se spominju teorijske rasprave koje mogu biti korisne i sasvim valjane u istraživačkim i akademskim krugovima, ali su za operativnost i provedbu konvencije previše apstraktne (van Zanten 2004:38). To osobito dolazi do izražaja kad se raspravlja o terminologiji.

Definicije nematerijalne kulturne baštine prihvaćene su na međunarodnom sastanku stručnjaka u Rio de Janeiru 2002. godine. To je rezultiralo pojmovnikom koji su osmislili nizozemski stručnjaci i objavili iste godine (van Zanten 2002).¹¹ Pojmovnik je sastavljen s namjerom da se izbjegnu nerazumijevanja pojedinih pojmova koji mogu imati mnogostruka značenja. Oni koji su duže angažirani u provedbi konvencije primijetili su da se rječnik, odnosno terminologija, s vremenom mijenjaju. Upravo je to razlog

¹¹ Rječnik/pojmovnik i njegov razvoj važna su stavka jer, kao što lingvisti i istraživači kulturalnih studija ističu, ne može se preuzeti, prihvatiti ni razvijati terminologija iz jednog diskursa u drugomu bez ikakvih posljedica (Duda 2002:10). Poticaj za UNESCO-ov pojmovnik nematerijalne kulturne baštine (van Zanten 2002) dala je nizozemska komisija za UNESCO. Kao svoj nacionalni prilog međunarodnoj diskusiji pripremila je pojmovnik između dvaju brazilskih okupljanja (u siječnju i lipnju 2002. godine) stručnjaka iz različitih zemalja (Alžir, Brazil, Meksiko, Francuska, Gana, Indija, Slovačka, Tajland, Ujedinjeno kraljevstvo i Vanuatu).

zašto spomenuti pojmovnik nije uključen u tekst same konvencije, pa niti kao njezin dodatak – smatra ga se, naime, radom u nastanku (van Zanten 2004:36).¹² Raspravljajući o terminologiji prema UNESCO-ovoj *Preporuci o očuvanju tradicijske kulture i folklor*a iz 1989. godine, neki stručnjaci već tada su upozorili na problematičnost pojmova *tradicijska kultura* i *folklor*, ali još više na to da su namjere očuvanja bile previše orijentirane na stručnjake, a premalo na izvođače-nositelje, uz previše usredotočenosti na predmet, a nedovoljno na procese koji se u zajednici odigravaju (usp. van Zanten 2004:37).¹³ Termini *tradicijske kulture* i *folklor*a odbačeni su u okvirima tumačenja konvencije “kao rezultat ranijeg sustava kolonijalne misli i dominacije” (van Zanten 2004:38).¹⁴ U UNESCO-u ističu da je

¹² Spomenuti je pojmovnik (van Zanten 2002) uredio nizozemski istraživač Wim van Zanten, etnomuzikolog i član Izvršnog odbora ICTM-a, koji kao predstavnik te međunarodne nevladine udruge često sudjeluje u radu UNESCO-ovih ekspertnih skupina iako Nizozemska do danas nije zemlja potpisnica konvencije. UNESCO se rado koristi uslugama nezavisnih eksperata i to se cijeni više nego angažman stručnjaka koji su imenovani predstavnici zemalja članica. Implicira se, naime, u UNESCO-u, da stručnjaci koji su predloženi u ime neke zemlje članice istodobno zastupaju interese te države, čime se njihove usluge smatraju “manje objektivnima” i vjerodostojnima od onih koje daju nezavisni eksperti i koje prema angažmanu plaća neposredno UNESCO. Time UNESCO s jedne strane koristi besplatne usluge stručnjaka (jer se to smatra korisnim prilogom zemalja članica), a s druge strane se dovodi u pitanje profesionalna etika stručnjaka koji su predstavnici tih zemalja. To je i osnovni razlog zašto se na posljednjem zasjedanju Odbora konvencije (Bali, Indonezija, studeni 2011), stručno tijelo (*Subsidiary Body* – u kojem su stručnjaci predstavnici zemalja članica Odbora), koje procjenjuje *Reprezentativnu listu*, željelo u potpunosti zamijeniti tijelom u koje se bira nezavisne stručnjake ili predstavnike od Odbora akreditiranih nevladinih organizacija (*Consultative Body*). Zbog različitih reakcija zemalja članica do daljnjeg se odustalo od takve promjene, ponajviše zbog nedovoljnog broja akreditiranih nevladinih organizacija, posebno na području afričkog kontinenta.

¹³ Spomenuta UNESCO-ova preporuka iz 1989. godine poslužila je kao važan poticaj za razvoj konvencije, ali je bila jako ograničena tada slabo postavljenim ambicijama koje od zemalja članica nisu tražile nikakve važne obveze (Blake 2009:45).

¹⁴ U Hrvatskoj te pojmove još uvijek koristimo u stručnim krugovima, baš kao i u javnosti. O pojmu *folklor* vodile su se u nas brojne teorijske rasprave od ranih 1970-ih (Bošković-Stulli 1971), osobito nakon uvođenja pojma folklorizam, kao “druge egzistencije” folklor (prema radovima Bausingera i Hoerbergera), da bi tijekom 1980-ih u hrvatskoj stručnoj javnosti bilo prihvaćeno tumačenje o “paralelnoj egzistenciji folklor” (Povrza-

smisao konvencije brinuti se za živu tradiciju koja se razvija, a da se u nekim zemljama folklorom smatra nešto što više nije živa kultura (slično shvaćanju folklorizma u našoj teoriji iz 1970-ih) pa je to bio jedan od važnih razloga za odbacivanje tog pojma. Ova je konvencija utoliko postavila novi metajezik što se često tijekom UNESCO-ovih radionica spominje kao pozitivan utjecaj prema boljem razumijevanju među stručnjacima koji se bave nematerijalnom kulturnom baštinom. Ideja je principijelno prihvatljiva jer su i druga profesionalna iskustva pokazala da, uz spomenute pojmove *folklor* i *kulture*, postoji čitav niz drugih koji se, zahvaljujući različitim disciplinarnim istraživačkim tradicijama u različitim kulturama, različito tumače jer gotovo redovito imaju drukčiju pozadinu, značenje i tumačenja (usp. Dunin 1999:iii). Međutim, ne radi se samo o problematici terminologije, nego i filozofije te shvaćanja svijeta uopće. Zapadnjačke koncepcije o svijetu i vremenu primjerice, potpuno su različite od onih u australskih Tiwi stanovnika, pa i onda kad se raspravlja o plesnoj estetici nemoguće je zanemariti opću filozofiju lokalne zajednice o “njihovom iskustvu njihova svijeta” (usp. Grau 2003:175). Utoliko treba biti svjestan da uz sva nastojanja na ujednačavanju svijeta međunarodnim deklaracijama, konvencijama i terminologijom koja ih prati, mnoga shvaćanja njima ne mogu biti obuhvaćena.

Ako se uzme u obzir i potreba stalnog prevođenja pojmova sa službenog engleskog odnosno francuskog na jezike država članica, kratkih spojeva u razumijevanju može biti neograničeno. I u provedbi konvencije u Hrvatskoj stoga se stalno upozorava na sporne prijevode stranih pojmova. U hrvatskoj se javnosti često brkaju pojmovi *očuvanja* baštine sa *zaštitom* autorskih prava i intelektualnog vlasništva. Stručnjaci, osobito članovi Povjerenstva za nematerijalnu kulturnu baštinu pri Ministarstvu kulture, zalažu se stoga da se engleski *safeguarding* prevodi kao *očuvanje*, a ne kao *zaštita* nematerijalne baštine. Zaštita, naime, u hrvatskom jeziku ima čvršće i teže značenje od pojma očuvanja. Zaštita se osim toga tradicionalno

nović 1988). U struci neki autori i nakon skoro tri desetljeća raspravljaju o starim tezama ponovno promišljajući o razinama i načinima tumačenja folklor (Nahachewsky 2001) što također potvrđuje mogućnost različitih tumačenja terminologije u svijetu.

odnosi na spomenike materijalne kulture. Očuvanje baštine ima blaže, mekše značenje, jer očuvati neku tradiciju ne znači da ona mora ostati u potpunosti nepromijenjena. Upravo nematerijalna baština u svojoj je biti promjenljivog karaktera, s mnoštvom varijanti i različitih mogućnosti izvedbe, ovisi o trenutku, izvođaču pojedincu ili skupini. Smisao očuvanja zato je ponajviše u njezinu javnom isticanju, naravno uz nastojanje da je se ne štiti kao materijalno i nepromjenljivo dobro, nego da se pojedincu ili zajednici koja prakticira određenu vještinu, umijeće ili društvenu praksu, omogući nesmetano daljnje prenošenje, pa da se po potrebi pronađu i novi putovi za obnovu nekog zapuštenog znanja koje se smatra osobitim i vrijednim ožvljavanja (usp. Zebec 2009:293-294; Ceribašić 2009:130).

Sudjelovanje lokalnih zajednica

Idući korak u provedbi konvencije bilo je sastavljanje formulara – obrasca, u kojem bi svaki element ili fenomen trebao biti određen i opisan. U okviru rada Povjerenstva i Odjela za pokretnu i nematerijalnu baštinu Ministarstva kulture sastavljen je na nacionalnoj razini formular koji je puno jednostavniji od UNESCO-ovog. UNESCO postupno mijenja i dorađuje svoje formulare sukladno primjedbama stručnjaka koji procjenjuju nominacije. Iskustva procjene, naime, upućuju na najčešće zamke, slabija razumijevanja ili ponekad preopširne opise povijesti ili tehničkih karakteristika nominiranog elementa, koji nisu toliko bitni da bi se zadovoljilo osnovne kriterije za prihvaćanje neke žive tradicije na UNESCO-ove popise. Nakon identifikacije elementa i zajednice koja ga prakticira te područja na kojem je zastupljen, potrebno je argumentirati što ga čini posebnim za zajednicu koju predstavlja, ali i kako će uvrštenjem na UNESCO-ov popis na globalnoj razini utjecati na popularizaciju nematerijalne baštine. Prate se zatim potrebne mjere očuvanja i je li lokalna zajednica na zadovoljavajući način sudjelovala u oblikovanju nominacije, budućih mjera očuvanja, kao i nacionalnog inventarnog popisa nematerijalne kulture. Za svaku se nominaciju, prema pojedinim rubrikama formulara, utvrđuje udovoljenje propisanim kriterijima.

Hrvatski formular je puno jednostavniji, no još uvijek je previše detaljan za prvi kontakt s lokalnim zajednicama. Stoga su obrazloženja za pojedine

elemente upisane u nacionalni registar dosada pisali stručnjaci koji su se pojedinim područjem više bavili u svom istraživačkom radu te dobro poznaju lokalne zajednice i s njima su u stalnom kontaktu. Utoliko se može reći da su zajednice posredno sudjelovale u pisanju nominacija, osobito stoga što je i Ministarstvo neposredno s njima kontaktiralo tijekom pisanja obrazloženja, tražeći potrebnu fotodokumentaciju ili filmsku dokumentaciju te izjave da pristaju biti sudionicima cijelog procesa. Štoviše, mnogi od njih su prethodno i sami poticali procese registracije te su samonicijativno angažirali stručnjake radi evidentiranja i dokumentiranja njihove baštine.

Detaljno razrađen formular, međutim, forsira način razmišljanja osobe koja prijavljuje, ali i osobe koja procjenjuje, ponekad kao da “silom gurate okrugli čep u četvrtastu rupu”. Obrazac nameće viđenje izvana, a preporuča se da na više razina to bude kombinacija viđenja izvana (etskog) i iznutra (emskog).¹⁵ Smatra se stoga da bi na prvoj razini nematerijalna kultura i njezini nositelji trebali biti jednostavno prikazani. Nominacija bi trebala biti otvorena, slobodna, bez posebnog formulara ili uputa o tomu kako prepoznati lokalnu ili nacionalnu razinu identiteta. Takav otvoreni pristup dozvoljava slobodu u prepoznavanju i isticanju vlastitog identiteta. Idući korak je odabir nominacija koje bi trebalo dopunjavati u drugom dijelu procesa. Utoliko je o obrascu, načinu pisanja obrazloženja, a onda i rješenjâ koja se dostavljaju lokalnim zajednicama potrebno stalno raspravljati da ne bi predstavljali “vanjsko viđenje” nego da zadovolje sve kriterije i očekivanja lokalnih zajednica. Upravo ta problematika jasno pokazuje kako se radi o međusobnom pregovaranju između lokalnih zajednica i kreatora kulturne politike na nacionalnoj razini, što je opet neposredno povezano s međunarodnim instrumentima.

Prema navedenom, može se ustanoviti da je proces dosada bio više usmjeren odozgo prema dolje, upravljan od administracije i stručnjaka koji svoja viđenja, pravila ili paradigme o reprezentativnosti često nameću lokalnim zajednicama. Naravno, i to treba promatrati kao proces u razvoju. Kao stručnjaci posredujemo u povezivanju lokalnih zajednica s vanjskim

¹⁵ Iz osobne komunikacije s Elsie Ivancich Dunin, prof. emerita s Kalifornijskog sveučilišta u Los Angelesu.

svijetom, s administracijom na lokalnoj, nacionalnoj ili međunarodnoj razini, kao i sa širokom publikom. Utoliko su naša odgovornost, moral i etika na trajnom ispitu.

Početna provedba konvencije u prvom je zamahu i uvjetovala smjer provedbe “odozgo”, međutim, dugogodišnji angažman naših stručnjaka u radu s lokalnim zajednicama, osobito s kulturnim društvima kao lokalnim nevladinim organizacijama i glavnim nositeljima kulturnog života lokalnih zajednica, pokazao se kao izvrstan ulog. Vrlo brzo, osobito po prvim upisima hrvatske nematerijalne kulture na UNESCO-ove popise, nositelji su preko svojih kulturnih društava (lokalnih nevladinih organizacija) i njihovih zajednica pozitivno reagirali, s bitno većim brojem prijedloga za upis u nacionalni registar. To nije važno samo zbog prepoznavanja i očuvanja baštine nego potvrđuje dublju političku odluku o tomu kome je dodijeljeno odlučivanje i čija se baština prepoznaje u tim procesima (usp. Blake 2009:50).

Primjer nijemog kola Dalmatinske zagore

Odabir nijemog kola Dalmatinske zagore za upis u registar nematerijalne baštine može poslužiti kao dobar primjer.¹⁶ U Ministarstvu kulture je, kao i u hrvatskoj javnosti, poznato vrličko kolo pa je to bio primarni motiv za upis tog kola u registar kulturne baštine. Međutim, vrličko je kolo samo jedna od inačica *nijemoga kola Dalmatinske zagore*. Upravo je ta vrlička varijanta javno prepoznata još od davnih nastupa Vrličana na smotrama Seljačke sloge (kulturne, prosvjetne i dobrotvorne organizacije Hrvatske seljačke stranke) potkraj 1930-ih godina. Zbog jedinstvenosti kola i dobre organiziranosti njihovog ogranka Seljačke sloge, Vrličani su pozvani nastupiti i 1950. godine na festivalu u Opatiji koji je bio organiziran u čast održavanja Četvrtog kongresa Međunarodnog vijeća za folklornu glazbu, današnjeg ICTM-a. Vrličko je kolo kasnije bilo i osnovni obrazac

¹⁶ Dalmatinska zagora obuhvaća nekoliko geografski, društveno i povijesno oblikovanih mikroregija: Bukovicu, zaleđe Šibenika, Trogira, Splita i Kaštela, kninsko područje, Poljica, Drnišku, Cetinsku, Imotsku i Vrgoračku krajinu (usp. Kusin 2007).

za poznatu autorsku koreografiju Zvonimira Ljevakovića, umjetničkog direktora Lada, hrvatskog profesionalnog folklornog ansambla. Ladove izvedbe pronijele su jedinstvenost tog kola u zemlji i inozemstvu i učinile ga popularnim.

Upravo je zato i iz Ministarstva izrečen poticaj da se vrličko kolo upiše na nacionalni, a onda i UNESCO-ov popis nematerijalne kulturne baštine. Zna se, međutim, iz literature i terenskih istraživanja da je *nijemo, mutavo*, odnosno *šuplje* kolo poznato na širem području Dalmatinske zagore, ali i mnogo šire, u drugim područjima Hrvatske pa i dalje na Balkanu. Zato je nakon prvog poticaja ipak odlučeno da treba istaknuti posebnost kola cijele Dalmatinske zagore, a ne samo vrličkoga, kao jedne njegove inačice. Naime, upravo je na tom području jedinstvenost i specifičnost nijemog kola, kola koje ne ovisi o vokalnoj ili instrumentalnoj pratnji nego isključivo o ritmu koraka, u tomu da se parovi plesača s vremena na vrijeme sastaju u zajedničko kolo, ali isto tako i puštaju uz poskakivanje parova ili trojki improvizirajući pritom u koracima i figurama da bi se izvođači međusobno isticali po kreativnosti i raznolikosti izvedbe sitnih detalja, baš u tomu što se i UNESCO-ovom konvencijom želi istaknuti kao bogatstvo ljudskog stvaralaštva. Tijekom procesa registracije trebalo se povezati sa svim lokalnim zajednicama ili barem nekima, kao predstavnicima šireg područja na kojem se taj tip kola izvodi, te dobiti njihov pristanak. Svi s kojima je Ministarstvo kontaktiralo rado su se odazvali i prihvatili ideju te poslali pisma pristanka. Na tom se, dakle, primjeru može govoriti o pristupu koji je išao i odozgo i odozdo. Nije pritom naglasak isključivo na kolu iz Vrlike koje je u javnosti već od ranije poznato nego se, prema specifičnostima izvedbe tog tipa nijemog kola, nastojalo obuhvatiti šire područje u kojem se uz lokalne posebnosti i razlike u ritmičkim obrascima izvodi nijemo kolo koje je u Dalmatinskoj zagori ipak drukčije nego na nekim drugim područjima (npr. u hrvatskoj Bilogori, Lici, Ravnim kotarima ili područjima susjedne Bosne i Hercegovine ili Makedonije).¹⁷

¹⁷ Namjera takve nominacije nije bila isticanje jedne lokalne varijante nauštrb drugih nego upravo ukazivanje na mnoštvo manjih razlika, isticanje bogatstva u raznolikosti, da bi se potaknulo sve lokalne zajednice na širem području da tu raznolikost očuvaju i ističu njezine vrijednosti. Naime, gradsko kulturno društvo u jednom od gradova na tom po-

Budući da znamo da se nijemo kolo u različitim varijantama izvodi na mnogo širem području, idući korak njegova međukulturnog prepoznavanja i isticanja bilo bi širenje same nominacije i na druga područja. Na nacionalnoj razini bilo bi vrijedno potaknuti sve zajednice koje se ponose sličnim kolom kao vlastitom tradicijom da mu same posvete više pozornosti i brige za očuvanjem, dokumentiranjem i popularizacijom.

Naravno, znajući i za višestruke mogućnosti međukulturnog dijaloga između različitih država te zajednica i kultura gdje se takvo kolo izvodi ovakva bi se nominacija na UNESCO-ovoj razini mogla razviti u multinacionalnu.¹⁸

Nakon uspješnog upisa nijemog kola na UNESCO-ov popis reprezentativne baštine čovječanstva, iz razgovora s predstavnikom jedne od lokalnih zajednica shvatio sam da je uz veliku radost što je njihovo kolo prepoznato ne samo na nacionalnoj nego i na međunarodnoj razini, za svaku od lokalnih zajednica s područja Dalmatinske zagore od presudnog značenja da se upravo njihovo lokalno kolo, s lokalnim nazivom, nađe i na diplomi odnosno potvrdi o upisu na UNESCO-ov popis. Oni, naime, neće biti zadovoljni ako na toj potvrdi piše samo skupni, tehnički odnosno stručni naziv kola, kako je navedeno za UNESCO-ov popis, ako se istodobno ne navede i njihov lokalni naziv – prema lokalitetu ili nekom drugom lokalnom određenju, kako je u širem tekstu te nominacije i navedeno. Upravo njihovo lokalno određenje za njih je važan dokaz poštovanja lokalnih zajednica čime će i nacionalno povjerenstvo opravdati i potvrditi njihova očekivanja (usp. Blake 2009:49).

Značaj upisa tog kola za predstavnike nositelja svjedoče i posljednje minute televizijskog priloga u središnjem Dnevniku nacionalne televizije u pretprazničkoj večeri prije Silvestrova u kojem se rekapituliraju vijesti

dručju već dvadeset godina njeguje stilizirani oblik kola koji teži k ujednačavanju razlika i standardizaciji figura. Kulturna društva koja djeluju u okolici gradova, kao nevladine organizacije, njeguju pak svoje lokalne inačice kola te su prava mjesta za edukaciju mladih nositelja i za poticanje osjećaja o vrijednostima poštivanja raznolikosti.

¹⁸ Multinacionalne nominacije imaju prioritet pri upisu na UNESCO-ove popise jer se već time što udružuju više država članica smatra da na najbolji način potiču multinacionalni i multikulturni dijalog u skladu sa svim propisima o ljudskim pravima.

važne za proteklu godinu. Novinarka iz regionalnog studija ističe vijest da je upravo za Vrličane upis nijemog kola Dalmatinske zagore na UNESCO-ov popis neobično važan jer potvrđuje dobro poznatu činjenicu da se to kolo već dugo u njih prenosi s generacije na generaciju.¹⁹ Nastojanje da se što prije po proglašenju UNESCO-ova upisa pojave na javnoj televiziji u središnjem informativnom programu ujedno govori o izraženoj potrebi jedne od lokalnih zajednica da se istakne pred drugima. Utoliko su željeli iskoristiti prvu priliku da to ponovno javno pokažu te time istaknu svoju lokalnu “nadmoć”, ističući “starinu” i posebnost svojeg kola. Tradicijska kultura tako i lokalnim brendiranjem kao vrijedna baština dobiva novu dimenziju. U nacionalnim okvirima stječe mogućnost koju lokalne zajednice prepoznaju kao svoju novu priliku za isticanje i potencijalni razvoj, baš kao što u međunarodnom kontekstu to ostvaruje Hrvatska kao država članica konvencije. Daljnje praćenje, dokumentiranje i analiza trebali bi ukazati na reakcije lokalnih i regionalnih zajednica te otkriti utjecaje i posljedice takvog novog brendiranja baštine. Treba pritom znati da lokalne zajednice nisu homogene, kako to često proizlazi iz UNESCO-ovih dokumenata, te da o odgovornosti stručnjaka kao posrednika između tih zajednica i administracije ovisi međusobno razumijevanje i poštivanje lokalnih zajednica, što kriva kulturna politika može lako ugroziti ili osporiti.

Baština, nositelji, posrednici i odgovornost

Da bi bolje shvatili procese u kojima se “stvara” baština (engl. *heritagisation*), procese u kojima se baštini daje smisao ili značenje, kulturni antropolozi provode istraživanja u dva smjera. Etnografskim pogledom prvo se usmjeravaju na nositelje koji stvaraju procese nastojeći shvatiti njihove potrebe, a zatim nastoje shvatiti dodane vrijednosti, tako što prate kako su

¹⁹ U prilogu govore članovi kulturnog društva iz Vrlike koji izvode kolo (30. 12. 2011. HRT, I. program u 19.30 sati, Studio Split, urednica Sandra Križanec, novinarka Mariola Milardović Perić, sugovornici Ozren Milković, predsjednik KUD-a Milan Begović iz Vrlike, Olga Stojić, Branko Kosorčić, spominju Dunju Turudić, učiteljicu mladih). Usp. http://www.hrt.hr/index.php?id=en&ctx_tnews%5Bcat%5D=119&cHash=d7f45f87cb.

ti procesi povezani s postojećim oblicima svakodnevnog života, odnosno, kako se uvode nove kulturne prakse koje uspješno uključuju odabrano kulturno nasljeđe u svakidašnji život (Bendix 2009:255). Ovo mišljenje Regine Bendix kao i stav da prave odgovore na “globalni režim nasljeđa” mogu dati jedino “mikro-pristupi” etnografskih ili kulturno povijesnih studija slučaja potvrđuju i hrvatska iskustva.

Nakon ostvarenja državne samostalnosti Hrvatska se kao mala zemlja morala dokazivati pred međunarodnom zajednicom. Usto se zbog posljedica rata našla u teškoj situaciji obnove – materijalne, ali još i više one duhovne i nematerijalne kulture. Materijalna dobra čovjek stvara i razara, po potrebi ih može nanovo stvoriti, obnoviti ili zanemariti pa stvarati neka nova, za njega u tom trenutku bolja, tehnološki naprednija. U kontekstu obnove, svijest o tradicijskim umijećima te emotivnim i duhovnim vrijednostima mnogim ljudima dala je snagu da, unatoč materijalnim pa i ljudskim gubicima, prežive u nadi da budućnost ipak nosi bolji i ljepši život. Utoliko je lakše Hrvatska prihvatila, ratificirala i aktivno se uključila u provedbu UNESCO-ove *Konvencije o očuvanju nematerijalne kulturne baštine*. Konvencija joj je pružila mogućnost da se istakne u trenutku kad je intenzivno tražila međunarodno prepoznavanje. Hrvatski Odjel za UNESCO i Ministarstvo kulture prepoznali su šansu i početni trenutak za uključenje u provedbu konvencije. Etnolozi, folkloristi, filolozi i kulturni antropolozi u tom su društvenom kontekstu prepoznati kao kompetentni stručnjaci koji svojim iskustvima, aktivnostima i savjetima mogu utjecati na kulturnu politiku na nacionalnoj razini, te mogu doprinijeti i u međunarodnom priznanju kulturne raznolikosti i bogatstva koje Hrvatska ima i koja se mogu dobro uložiti u aktualnom trenutku popularizacije kulturnog turizma na međunarodnom tržištu. Svijest, pa čak i strah o mogućnostima pretjerane komercijalizacije koje se stalno ističu na UNESCO-ovim stručnim zasjedanjima samo su upozorenja da se pravilnim planiranjem mjera očuvanja i popularizacije kulturnog nasljeđa ne ugrozi i održivi razvoj lokalnih zajednica i nositelja određene tradicije. Nacionalna kulturna politika utoliko mora oslušivati potrebe lokalnih zajednica i uvažavajući međunarodne pravne instrumente o poštivanju ljudskih prava pronalaziti prave putove popularizacije kulturne baštine. Važno je, stoga, da su stručnjaci angažirani u provedbi konvencije svjesni svoje odgovornosti i mogućnosti

da kritički prate ne samo procese isticanja baštine na različitim razinama, nego i procese koji se odigravaju naknadno, te da budu osobito osjetljivi na moguće posljedice isticanja neke baštine. Mnoga nerazumijevanja i krive interpretacije koje se znaju predbacivati UNESCO-ovoj politici zapravo su posljedica krive provedbe globalne politike na nacionalnim ili regionalnim razinama.

Literatura:

- Aikawa-Faure, Noriko.** 2009. "From the Proclamation of Masterpieces to the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage". U *Intangible Heritage*. Laurajane Smith i Natsuko Akagawa, ur. London i New York: Routledge, 13-44.
- Bendix, Regina.** 2009. "Heritage between Economy and Politics. An Assessment from the Perspective of Cultural Anthropology". U *Intangible Heritage*. Laurajane Smith i Natsuko Akagawa, ur. London i New York: Routledge, 253-269.
- Blake, Janet.** 2009. "UNESCO's 2003 Convention on Intangible Cultural Heritage. The Implications of Community Involvement in 'Safeguarding'". U *Intangible Heritage*. Laurajane Smith i Natsuko Akagawa, ur. London i New York: Routledge, 45-73.
- Bošković-Stulli, Maja.** 1971. "O folklorizmu". *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena* 45:165-186.
- Ceribašić Naila.** 2003. *Hrvatsko, seljačko, starinsko i domaće. Povijest i etnografija javne prakse narodne glazbe u Hrvatskoj*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.
- Ceribašić, Naila.** 2009. "Novi val promicanja nacionalne baštine: UNESCO-va 'Konvencija o očuvanju nematerijalne kulturne baštine' i njezina implementacija". U *6. Međunarodni simpozij "Muzika u društvu"*. Jasmina Talam, ur. Sarajevo: Muzička akademija u Sarajevu, Muzikološko društvo Federacije Bosne i Hercegovine, 122-135. = u ovom zborniku.
- Kusin, Vesna,** ur. 2007. *Dalmatinska zagora – nepoznata zemlja. Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 4. rujna – 21. listopada 2007.* Zagreb: Ministarstvo kulture RH, Galerija Klovićevi dvori.
- Duda, Dean.** 2002. *Kulturalni studiji. Ishodišta i problemi.* Zagreb: AGM.
- Dunin Ivancich, Elsie.** 1999. *Dance research. Published or Publicly Presented by members of the Study Group on Ethnochoreology.* Zagreb: International Council for Traditional Music i Institute of Ethnology and Folklore Research.
- Eckhel, Nerina.** 2006. "Čipkarstvo u Hrvatskoj (osvrtna na prijedlog kandidature za upis na UNESCO-vu listu remek-djela usmene i nematerijalne baštine čovječanstva)". U *Festivali čipke i kulturni turizam*. Tihana Petrović Leš, ur. Lepoglava: Turistička zajednica grada Lepoglave, 115-124.

- Felföldi, László i András Gombos**, ur. 2001. *Living Human Treasures in Hungary. Folk Dance*. Budapest: European Folklore Institute i Institute for Musicology of the Hungarian Academy of Sciences.
- Gotthardi Pavlovsky, Beata**. 1969. "Folklorna građa i pitanje njezine zaštite". *Makedonski folklor* 3/4: 397-406.
- Grau, Andrée**. 2003. "Tiwi Dance Aesthetics". *Yearbook for Traditional Music* 35:173-178.
- Hafstein, Valdimar Tr.** 2009. "Intangible Heritage as a List. From Masterpieces to Representation". U *Intangible Heritage*. Laurajane Smith i Natsuko Akagawa, ur. London i New York: Routledge, 93-111.
- Mountcastle, Amy**. 2010. "Safeguarding Intangible Cultural Heritage and the Inevitability of Loss. A Tibetan Example". *Studia ethnologica Croatica* 22:339-359. = u ovom zborniku.
- Nahachewsky, Andriy**. 2001. "Once Again. On the Concept of 'Second' Existence Folk Dance". *Yearbook for Traditional Music* 33:17-28.
- Nikočević, Lidija**. 2004. "The Intangibility of Multiculturalism". http://icme.icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/2004/nikocevic.pdf.
- Povrzanović, Maja**. 1988. "Pokladni običaji u Turčišću danas. Paralelne egzistencije folklor". *Narodna umjetnost* 25:15-66.
- UNESCO**. 2002. *Guidelines for the Establishment of Living Human Treasures Systems*. Paris: UNESCO Section of Intangible Heritage, Korean National Commission for UNESCO.
- UNESCO**. 2003. *Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage*. <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00006>. = usp. 2005. *Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine*. <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/327387.html>.
- UNESCO**. 2011. *Basic Texts of the 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. Paris: UNESCO.
- van Zanten, Wim**, ur. 2002. *Glossary Intangible Cultural Heritage / Glossaire Patrimoine Culturel Immatériel*. The Hague: Netherlands National Commission for UNESCO.
- van Zanten, Wim**. 2004. "Constructing New Terminology for Intangible Cultural Heritage". *Museum International* 56/1-2:36-44.
- Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara**. 1999. <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/271022.html>.
- Zebec, Tvrtko**. 2009. "Nematerijalna kulturna baština i djelatnost Instituta za etnologiju i folkloristiku". U *Izazov tradicijske kulture. Svečani zbornik za Zoricu Vitez*. Naila Ceribašić i Ljiljana Marks, ur. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 293-300.

Tvrtko Zebec radi u Institutu za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu. Područje njegovog znanstvenog interesa uključuje povijest i razvoj etnokoreologije, antropologiju strukturiranog pokreta, plesnu etnologiju i etnografiju, metodologiju istraživanja plesa u prošlom i suvremenom kontekstu te nematerijalnu kulturnu baštinu općenito, a osobito u okviru provedbe UNESCO-ove *Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine* iz 2003. godine. Autor je knjige *Krčki tanci: plesno-etnološka studija / Tanac Dances on the Island of Krk: Dance Ethnology Study* (2005). Tekst koji donosimo u zborniku, a u kojemu Zebec iz sudioničke perspektive izlaže temeljne značajke procesa hrvatske implementacije UNESCO-ove *Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine*, objavljen je 2013. godine na francuskom i hrvatskom jeziku, najprije u tematskom broju časopisa *Ethnologie française*, koji su uredile Jasna Čapo i Valentina Gulin Zrnić, a zatim u prijevodnom izdanju tog časopisa, zborniku *Hrvatska svakodnevnica: etnografije vremena i prostora*.